

Tulkojums no

JAHRBUCH
FÜR
BILDENDE KUNST
IN DER OSTSEEPROVINZEN
III JAHRGANG
1909
Herausgeber
Der Architektenverein uz Riga.

Kas pa veco kara un studentu ceļu pārbrauc pāri "augstajam tiltam" pie Hincenbergas uz Valmieru, Valku un Tērbatu un šķērso kādreizējo Ropas pasta staciju, jau no tālienes ierauga pamatīgu torni ar liektu jumtu. Tas ir Lielropes pils tornis. Tālāk ceļš ved pāri pauguram, un ceļotāju skatam atklājas pārsteidzošs skats. Aiz viļņojošiem labības laukiem, šķiet, esam kāda vācu pilsētiņa no senajiem laikiem, pa pusei paslēpusies aiz daudzo koku lapām. Redzama plaši izvietota ēku grupa ar gaišas krāsas apmetumu un sarkaniem dakstiņu jumtiem. To vidū augsti paceļas varenu ēku komplekss, ko augstumā pārsniedz jau no tālienes saskatāms milzu tornis. Tur atrodas Lielropes un Mazropes muižas.

Mūsu pajūgs ieripo starp pirmajām ēkām sensenajā ļaužu apmetnē. Viņā pusē plašajam ūdens spogulim mēs tikai tagad ieraugām iespaidīgo Lielropes pils būvju grupu, kas pa daļai paslēpusies zaļumos un parka kokos. Garš, augsti stāvošs jumta čukurs robežo ar stāvo, no vecuma nomelnējušo pils korpusu. Tā ir mūžsenās pils galvenā daļa. Laikam gan tā ir visvecākā pils Baltijas zemēs un, kas vēl tagad kalpo par kungu mitekli. Galvenajam pils korpusam piesienas būves ar smailiem ķīļveidīgiem telts veida un holandiešu tipa jumtiem, kā arī mūri un vārti. Aiz pils galvenās daļas cieši blakus augstāk par pašas pils jumtu paceļas baznīcas tumšais kārniņu jumts. Masīvais pils tornis vaiņago šo reto un savādo būvi. Ja mēs ļaujām vaļū savai fantāzijai, mēs iedomājamies sevi atrodamies Līvzemē ar savām zemajām taisnstūra veida mājām, nosegtām ar vienkāršiem salmu jumtiem.

Braucot tālāk, šī brīnumainā aina pazūd starp pelēkiem, ar zāli apaugušiem laukakmeņu mūriem, pār kuriem karājas mūžseno liepu ziedu pilnie zari. Rīb rati, braucot lejup no pakalna, uz grumbuļainā ceļa seguma. Iegriežamies plašajā parkā, kur kādreiz bijis priekšējais pils lauks. Vēl viens pagrieziens, un mūs uzņem aleja, kuras galā mūsu skatu piesaista varenas, ar plašu vērienu celtās, imponantās ēkas fasāde.

Pa kreisi - gotiskā stilā celta baznīca ar balti apmestiem mūriem un šauriem, augšdaļā smailiem logiem. Vidū gluda, ar okeru krāsota, bet laika gaitā nomelnējusi trīsstāvu ēkas fasāde ar daudziem neregulāri iedalītiem logiem. To papildina uzkrītoši zems, plakans jumts, kā tas redzams daudzos vecu piļu zīmējumos. Tā ir pati jaunākā pils daļa. Tās ārējā siena ir daļa no kādreizējiem pils aizsargmūriem. Pamatstāvā, tieši mūsu priekšā, ir caurbrauktuve ar velvētu augšdaļu. To grezno ģerbonis. Pa labi taisnā leņķī paceļas jau pieminētais tornis. Šinī pils galvenajā tornī glābiņu meklēja un kā pēdējo glābiņu atrada apkārtnes iedzīvotāji pagājušos gadu simteņos, kad nepārtraukti plosījās kari.

Pieci mazi viens virs otra novietoti logi atdzīvina gludos, vēju appūstos torņa mūrus. Arī tam ir okera apmetums un stūros balti krāsoti, kalti četrstūrains akmens bloki. Cieši blakus tornim pa labi atrodas kāda zemāka piebūve ar stāvu jumtu un lieliem, priecīgi aicinošiem logiem. Romāņu stilā veidotais un ar vara jumtu nosegtais tornis apgādāts ar astoņstūra veida laternu, un jau no tālienes saredzam pulksteņa ciparnīcu. Pulkstenis zvana stundas. Izbraucam cauri drūmajam, skaņu atbalsojušam vārtu lokam un nokļūstam iekšējā galmā. Apstājamies pie galvenā portāla ar atklātām trepēm, izrotātām ar dzelzī kaltām margām. Trepes ved uz augstāk stāvošo akmens platformu pie parādes durvīm.

Vai nu tas ir sapnis vai īstenība – senie laiki ir atkal atdzīvojušies. Daudz un dažādas ēku daļas piebūvētas galvenajam korpusam gan blakus vai augstāk, ar sarkaniem jumtiem dažādā augstumā, lielumā un formā. Mūsu uzmanību saista sānjumes, pilāri, ar zaļumiem apaugušais aizsargmūris no laukakmeņiem, fahverka būvveida piebūves, augstie skursteņi, ūdeni spļaujošie pūķu attēli, augsti pacēlušies baznīcas mūri ar zelta krustu jumtgalē, puķes, zālāji un par visu vairāk – lepna pils tornis. No vienas puses brīvi paveras skats pāri zaigojošam ūdens spogulim un zaļumos slīgstošo parku, tīrām saimniecības ēkām, segtām ar dakstiņu jumtiem, līdz pat tālumā saskatāmiem mežiem. Visu to apstaro spožie saules stari un gandrīz apžilbina mūsu acis tā, ka mēs nespējam uztvert atsevišķas detaļas no impozantā kopskata. Viens gan mums kļūst tūliņ skaidrs: tā nebija kāda viena būvmākslinieka brīva fantāzija, kas radīja šo brīnumskaisto ainavu pēc viņa ieceres. Ja arī kāds, pats ģeniālākais, mākslinieks būtu to gribējis, tas nebūtu viņam izdevies. Viss tas, ko mēs redzam savā priekšā, rada mūsos saprašanu, ka viss tas ir radies un audzis gadu simteņu laikā nepieciešamības diktēts un mainīgā likteņa ietekmēts. Tā radies šis vienreizīgais būvju daiļums.

Pils priekšpuse (vai *iekšpuse?* E.M.) dod mums tādu pašu lielisku iespaidu, ko pils ārpuse mums it kā apsolījusi. Visdažādāko telpu pārpilnība, kāpnīšu un eju labirints ar reti sastopamu plānojumu. Skolota arhitekta saprāts to nekādi nevar aptvert. Tomēr viscaur valda mērķtiecības gars un omulība. Dziļas logu nišas, tumšas ozola koka trepes un durvis ar kokgriezumiem rotātiem pildīņiem un reti sastopamiem mākslinieciski veidotiem apcinkotiem dzelzs apkalumiem. Neparasti novietotas verandas, balkoni un mansards. Arī to iekārtojums ir neparasts. Pils tornī ir telpa ar krusteniski velvētiem griestiem, ar divām, vienu virs otras novietotām, zemām logu nišām. Torņa sienas ar divas asis bieziem mūriem. Tajā iekārtota bibliotēka. Augstāk, zem augšējo logu rindas, atrodas koka konstrukcijas galerija. Noslēpumainas mūra trepes un tumšas ejas ved uz visām pusēm. Torņvidū ir baroka stila krāsns, kas paceļas uz trijām atsevišķām ozolkoka kājām. Tā noklāta ar leģendāru notikumu attēliem no Svētajiem rakstiem.

Pa visiem ēkas logiem redzami vienmēr mainīgi skati ar viscaur priedīgām dabas ainavām, gan bez sevišķiem efektiem, bet no šīm ainavām dveš mīlīgums, miers un zemes auglība. Tāda ir Lielstraupes pils.

Lielropē, Valmieras apriņķī, Līvzemes upes Aa (*Gaujas ?* E.M.) pietekas Braslas upes, ko kādreiz sauca par Ropes dīķi, krastā XIII gs. uzbūvēta pils, kas piederējusi fon Rozenam kā Rīgas arhibīskapa vasalim. Blakus šim visvecākajam fon Rozena īpašumam viņam piederējušas arī Mazropes, Rozenbekas, Augstrozes un Mojan (*Mujānu* E.M.) muižas.

Zviedru karos Rozenu dzimta pazaudē savu vairāk kā trīs gadu simtus veco īpašumu. Kopš tā laika Lielrope bieži maina savus īpašniekus. Lielropes pils vairākkārt spēlēja militāras nozīmes lomu toreizējos daudzajos karos.

Arī slavenais karavadonis grāfs Johans fon Nasavs iekaroja pilsdrupas. Blakus pilij atradusies pilsētiņa, kura jau sen gājusi bojā. Kari un ugunsgrēki vairākkārt mainījuši pils izskatu, līdz kamēr XVIII gs. pili pamatīgi pārbūvēja, sākot no pašiem pamatiem. Pils telpās redzam daudzas baroka krāsns, durvis, trepes un apgleznotus griestus, kur attēloti mitoloģiski motīvi, daudzas fragmentu pēdas no plašiem, priedīgās krāsās ieturētiem sienu gleznojumiem. Tādā izskatā Lielstraupes pils redzama mūsu dienās. Vispār ar gleznojumiem pils saimnieki nav skopojušies. Arī pils baroka torņa jumts norāda, ka būvētājs nav taupījis līdzekļus greznībai, kā jau tas bija parasts Līvzemes kungu mājās. Tie netaupīja līdzekļus pat pārmērīgai greznībai.

Pils nocietināta gan vairs nebija. Nocietinājumi, pils aizsarggrāvji, paceļamie tilti un visvisādi viduslaiku aizsardzības aparāti tika likvidēti, jo Līvzemē bija iestājies miera laiks. Tikai kādreizējie pils aizsarggrāvji, dīķi ap baznīcu un pili, kā arī pils galvenais aizsargtornis ļauj mums iedomāties pirmatnējo iekārtojumu. 1797. gadā Lielropi ieguva ķeizars Pauls kā atlīdzību no ķeizarienes. 1856. gadā pils beidzot pārgāja, pateicoties monarha labvēlībai, atkal tās kādreizējo īpašnieku fon Rozenu rokās. Tūlīt pēc tam toreizējais pils pirmtiesīgais mantinieks barons fon Rozens cienīgā veidā sāka atvedot (*atjaunot?* E.M.) savu tēva māju.

1905. gada revolūcijas laikā pili pārvērtā bezveidīgā drupu kaudzē. Tikai pilij cieši piegulošā blakus baznīca no XIV gs. palika neskarta, pateicoties augstajai mūra gala sienai, kas norobežo baznīcu no pils, kā arī tobrīd valdošajam vēja virzienam.

Vēl zemē nebija nodibināts miers, kad barons fon Rozens ar arhitekta V.Bokslafa palīdzību sāka pili celt no jauna. V.Bokslafs atradās pilī jau pirms tās noziedzīgās nodedzināšanas, jo viņš bija izsaukts restaurācijas darbu vadīšanai. Uzdevums bija pili atjaunot pēc iespējas agrākā veidā. To izdarīt palīdzēja fotogrāfiski uzņēmumi, izdarīti pirms ugunsgrēka, veci zīmējumi, gadījuma pēc saglabājušies iekārtas priekšmeti un nebeidzamā vietā saimnieka un arhitekta atmiņas. Sagruvušajos mūros sākās priecīga un uzbudinoša rosme. Būves saimnieks uz vislabāko atbalstīja no tuvienes un tālienes sabraukušo amatnieku pulku. Pateicoties pilskunga ideālajam saprātam un darba mīlestībai, viņš arī savus strādniekus uzmundrināja un rosināja tos censties. Jau saplaisājušos un līgojošos mūrus laimīgā kārtā izdevās stingri nostiprināt un nodrošināt. Jau šī paša gada vasarā plašā un darbietilpīgā būve visās tās daļās bija pabeigta. 3.augustā notika fon Rozenu dzimtas nopietni un svinīgi svētki sakarā ar vecās, cienījamās pils atjaunošanas un iesvētīšanas svinībām. Svinībās piedalījās arī kaimiņu muižu muižnieki un draugi.

Kā jau pieminēts, pilskungs vēlējās, lai pils ārpusē un iekšpusē būtu tāda pati, kā pirms ugunsgrēka. Tikai jaunākais korpuss starp torni un baznīcu parka pusē pacelts par vienu stāvu augstāk. Tas darīts tādēļ, lai nosegtu starp torni un baznīcas gala mūri redzamo vecā jumta pievienošanas līniju. Šādu izmaiņu arī prasīja telpu trūkums. Mazais izbīdītais ēkas spārns pie pils dīķa, kur atrodas tā saucamā "bruņinieku zāle", piebūvēts pie kādreizējiem pils aizsargmūriem. Tas veidots, pamatojoties uz vairākiem Kr.Broces zīmējumiem. Tikai šim pils spārnam izbūvēts mansarda jumts, kuram pirms ugunsgrēka bija vienkāršs seglu

jumts. Dažas līdzenas piebūves un augstāk stāvošas būves fahverka konstrukcijā kalpo komunikācijām starp atsevišķi atrodošamies pils korpusiem un citām pils telpām. Jauna veranda torņa puses parkā un paaugstinātā pils piebraucamā terase pils pagalmā nodrošina ērtu uzturēšanos svaigā gaisā. Telpas atrodas, kā tas pierādīts, XIII gs. celtā "palātā" starp torni un "bruņinieku zāli". Pašas ģimenes dzīvojamās telpas izbūvētas gandrīz neizmainītā veidā. Vecās baroka stila trepes, greznās ozolkoka durvis ar skaistiem kokgriezuma pildīņiem un ar bagātīgi mākslinieciski veidotiem apcinkotiem dzelzs apkalumiem, ozolkoka logi ar vertikāliem vidus spraišļiem, viss tika izgatavots no jauna. Vienu pa daļai līdzīgu greznu baroka krāsni nopirka, kad nojauca kādu namu Melngalvju ielā Rīgā. Tā tagad grezno torņa bibliotēku un darbojas ar pilnu jaudu. Galveno telpu griesti izdaiļoti ar baroka stila štukatūras ciļņiem pēc dzimtenes tolaiku parauga. Pavisam īpatnēju daiļuma izjūtu rada griestu apdare ar savām vienkāršām gludām, baltām un taisnām līnijām un gaumīgo ietonējumu. Daudzas vecas trepes un ejas, iekļautas biežajos torņa mūros, rūpīgi un mērķtiecīgi iekārtotas, priekšzīmīgi kalpo iedzīvotāju ērtībai un piedod pils iekšpusei pavisam īpatnēju, sevišķu daiļumu. Bez šīm mūra trepēm un baroka stila ozolkoka parādes trepēm satiksmei kalpo divas jaunas kāpnēs. Vienas no tām atrodas blakus tornim. Tās ved viesistabās, virtuvē un kalpotāju telpās un dabūjušas iesauku "baznīcas jeb svešinieku trepes". Otrās ir ārpusē, pagalmā, jau minētā ēkas spārna un baznīcas gala sienas stūrī. Tās būvētas fahverka konstrukcijā un jokodamies tās sauc par "zagļu trepēm". Tās nodrošina netraucētu viesu kustību pilī, netraucējot vienam otru.

Torņa baroka jumts atjaunots vecajā izskatā un noklāts ar vara plāksnēm. To grezno vēja rādītājs, kurš saglabājies no 1743. gada. Pārdzīvotos grūtos gadus atgādina torņa smailē uzstādītais mazais dzelzs vaiņags, ko izgatavojis pils galma kalējs vēl tad, kad tornim bija tikai pagaidu jumts. Diženo torņa pulksteni kopā ar stundu zvanu izgatavojis Ropes galma kurpnieks, fotogrāfs un zobārsts Aide. Mūra darbus izveda būvuzņēmējs J.Feldmanis. Namdara darbus veica meistars E.Kupse un viņa priekšstrādnieks Drešmanis. Galdnieku darbus izpildīja R.Hauzermana firma. Tas bija ļoti grūts darbs, jo gandrīz katrs logs un katras durvis bija dažāda izmēra un dažādi pēc formas. Tamdēļ vajadzēja izgatavot daudzus zīmējumus. Skaistās ozolkoka trepes un bibliotēkas iekārtu piegādāja E.Kupse. Podnieku darbus veica un krāsnis būvēja firma "Celms un Bēms". Ūdensvada sistēmu un klozetus – A.Vinkhards no

V.F.Pētersona firmas. Jumtu sedza ar sarkaniem holandiešu dakstiņiem Kārlis Meijers un dēli. Torņa vara skārda segumu un ūdens tvertni, arī no vara skārda, pēc vecā parauga, kā arī vara jumta notekas gatavoja A.Maršics.

Smalki un gaumīgi iekštelpu gleznojumi, kas ieturēti vienkāršās, taisnās līnijās, kā arī koka daļu krāsojumi un pulierējumi ir A.Liekneja darbs. Viņš ir no Rūdolfa Pētersona firmas. Atslēdznieku darbus izpildīja Dauls. Visi tie no Rīgas. Grūto darbu – uzmērīt nodegušās pils drupas un izgatavot daudzus jo daudzus būvzīmējumus – uzņēmās būvtehniķis D.Grandenbergis arhitekta vadībā.

Iespaidi, kas rodas, skatoties uz atjaunoto Lielropes pili, grūti aprakstāms vai attēlojams ainās. Tā radusies, pateicoties dižciltīgas dzimtas locekļu saprātam un patriotiskam uzpurēšanās priekam. Lielisko, gleznaino pils būvi, pilij blakus atrodošos apdrupušos mūrus un spoguļspodri uzpostās iekštelpas nav iespējams aprakstīt. Pils skats ar vidū augsti pacēlušos gotisko baznīcu starp parka kokiem, spoguļojošās ūdens virsmas un skaistās muižas ēkas, ieskautas starp ziedošiem laukiem, jāredz pašam ar savām acīm un jāizbauda šī brīnišķīgā ainava. Tādu pašu iespaidu rada kaimiņos esošā Mazstraupes muiža ar savu tāpat mūžseno pili. Šo rindiņu rakstītājam bija atļauts priecīgi pastrādāt daudzas dienas un pavadīt brīvlaiku šinīs vienreizīgās pilsētiņās. Lielropes pils ainava paliks mūžam neaizmirstama.

Pieraksts digitalizēts un sagatavots Centrālās Baltijas jūras programmas 2014.-2020. Gada projekta Nr. CB110 "Hanzas pieeja jaunām noturīgām aliansēm - HANSA" ietvaros.

Straupe, 2017

